

מתחפשים כהלכה לאריה ולמלך

- **האם יש ענין להתחפש למרדכי, לאריה או לחתול עם זנב? האם כדאי להתחפש לושתי המלכה ומדוע לושתי לא היה קרן * מדוע המבוגרים לא מתחפשים והאם אפשר להתפלל עם תחפושת * ומה אומרים מנהלי הת"תים באלעד על התחפושת ל"אנשי הצלה"? הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א במאמר רציני ליום הפורים, על תחפושות ושיכורים, השמחה והיפך השמחה * ליהודים היתה אורה-זו תורה!" ***

השנה יצא אבא עם הילדים לרכוש תחפושות. אמא שהתנה בטלזסטון בבית ההחלמה, לאחר לידתו של זאבי הקטן, בשעה טובה ומוצלחת, וההורים החליטו שאין בכוחה הפיזי של אמא להכין תחפושות ביתיות, והשנה, שלא כרגיל בבית משפחת יענקרשטיין, ייצאו אבא והילדים לקנות תחפושות ססגוניות בחנות הקרובה. אמא ערכה סקר שווקים קצרצר והגיעה למסקנה שבחנות הכל בתחפושת' מוכרים תחפושות איכותיות במחיר מצוין והחבורה העליזה יצאה לדרך.

בחנות קיפצו עשרות זאטוטים והאמהות רצו אחריהן בינות לגורילות וליצנים, קוסמים ואדמו"רים. מושי התלבט בין תחפושת של מוקיון עם צרור בלונים לבין המלך אחשוורוש ויענקי לא ידע האם כדאי להתחפש לשוטר או לאריה עם רעמת שיער וזנב ארוך, ואבא פסק: "לכאורה, לפי ההלכה והמנהג עדיף להתחפש למלך מאשר למוקיון, ועדיף להתחפש לאריה עם זנב, מאשר לשוטר או לכל תחפושת אחרת"...

-מהיכן נטל אבא את ההכרעות האלה? מדוע קוף ואריה עדיפים על מוכרת פרחים או סוחר בדים?

הבה ונתחיל מההתחלה. מדוע מתחפשים בפורים?
ה"כנסת הגדולה" (וה"אליה רבא" מצטט את דבריו) מסביר טעם למנהג התחפושות כזכר למרדכי היהודי שיצא בלבוש מלכות. ה"כנסת הגדולה" מסביר שזהו הטעם למנהגו, שאנו משנים את מלבושינו ולובשים בגדים חשובים, ולפי טעם זה כדאי באמת להתחפש בבגדי מלכים הדורים ויפים ולא בבלויי סחבות ובגדים עלובים, שהרי העניין הוא לזכור את מרדכי היהודי שיצא בבגדי מלכות... טעם נוסף הביא ה"כנסת הגדולה", שאנו מתחפשים כמו המלכה ושתי, שהמדרש אומר שהיא לא רצתה לבוא למלך אחשוורוש בגלל שצמח לה זנב. ולפי טעם זה כדאי להתחפש לבעלי חיים עטויי זנב... (ולא, אין עניין להתחפש לבעלי חיים עם קרניים, בגלל שלושת צמח על הראש קרן. ולו מהסיבה הפשוטה שאין שום איזכור תורני לכך שלושתי אכן צמח קרן על הראש, והמצאה זו, שמקורה בשירי ילדי הגנים, דומה להמצאתו של רבי אלתר שפרעה יצא לרחוב עם פיג'מה באמצע הלילה...).

ה"אליה רבא", שמצטט את טעמיו של ה"כנסת הגדולה", מביא שה"ערוך" מספר שבארץ בבל ובארץ עילם נהגו שהבחורים הכינו צורה בדמותו של המן הרשע והם היו תולים אותו על הגגות, ובפורים היו מדליקים הבחורים מדורה, מניחים את "המן הרשע" בתוכה ועומדים סביב המדורה ושרים שירים. לאחר השירה הגדולה נהגו הבחורים לקפוץ בתוך טבעת האש, והדבר נקרא בפי כל בשם "משורתא דפורים" (קפיצה בפורים).

בספר 'אוצר כל מנהגי ישורון' כתב שהטעם למנהג התחפושות הוא בכדי להראות שכל מה שישראל חוטאים ונדמים לאומות העולם, אינו אלא לפנים, כדבר חיצוני ולא פנימי כלל וכלל. וכשם שמחופשים אלה, הדומים לנכרים, אינם אלא יראים ושלמים עם ה', כך ישראל שבאותו הדור היו שלמים עם ה' בלבם, ולא השתחוו לצלם של נבוכדנצר אלא כלפי חוץ, כתחפושת בלבד. המקור לרעיון נפלא זה נמצא כבר בגמרא. וכך אמרו חכמים (מגילה יב, א): "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי: מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כלייה? אמר להם: אמרו אתם. אמרו לו: מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. אמר להם: אם כן שבשושן ייהרגו; שבכל העולם כולו אל ייהרגו; אמרו לו: אמור אתה. אמר להם: מפני שהשתחוו לצלם. אמרו לו: וכי משוא פנים יש בדבר? אמר להם: הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים". יתכן שמסיבה זו מביא הרמ"א שהמנהג היה ללבוש בפורים 'פרצופים'. כי דוקא במסכות אנו מסתירים את פנינו ומוכיחים שאנחנו בעצם טובים מבפנים.

ה'מחצית השקל' כתב שאנו מתחפשים לזכר פחד היהודים שנפל על הגויים בזמן מרדכי, ובגללו היו "עמי הארץ מתייהדים". האם לטעם זה אולי כדי להתחפש דוקא לגויים? אולי.

ה'כנסת יחזקאל' (לא, אין לו שום קשר לשיבתו של הגרבי"מ אטינגר שליט"א באלעד... מדובר באחד מגדולי הפוסקים מתקופות קדומות) מסביר את מנהג התחפושות בכך שעל חלק מן האישים הנזכרים במגילה היתה פרושה מעין מסכה המכסה את פרצופם האמיתי. אחשוורוש אמר להביא את ושתי המלכה בכתר מלכות להראות בפני העמים והשרים את יופיה, ואז בא המלאך גבריאל ועשה לה זנב (מגילה יב, ב), הסווה וכיסה את המראה שלה כדי שלא תוכל לבוא ולהיראות בפני אורחי המלך. גם אסתר המלכה אינה מגדת עמה ומולדתה, וכאילו שמה מסווה על פניה, שלא יכירנה איש ולא יידע מהו מוצאה. הסתר זה גרם שכולם לא ידעו שהיא יהודיה, ולכל אחד ואחד נדמתה לו כאילו היא מאומתו (מגילה ז, א). והנה עוד תחפושות במגילה: כשאחשוורוש קם בחמתו ממשתה היין אל גינת הבית נאמר במדרש שבאו מלאכי השרת, התחפשו לאנשים והחלו לקצוץ את האילנות, והסבירו לאחשוורוש שהדבר נעשה בפקודת המן. גם אליהו הנביא הזכור לטוב התחפש לחרבונא - מסריסי המלך, ואמר לאחשוורוש בשעת כעסו על המן: "גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך", כמובא בפרקי דרבי אליעזר (פרק ט). גם מרדכי החליף את תלבושותיו במגילה, בתחילה: "ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר", ובהמשך לבש מרדכי הצדיק בגדי מלכות מפוארים. ה'בני יששכר' מביא טעם נוסף למנהג, על שם שדרשו חז"ל (חולין קלט, ב): "אסתר מן התורה, מניין? שנאמר "ואנכי הסתר אסתיר". מכאן רמז להסתרת הפנים בתחפושות ביום אסתר.

טעם נוסף ומעניין מובא ב'ספר התודעה'. לדבריו, שנאת עמלק לישראל באה לו מאבי אביו - עשיו, ששנא את יעקב על אשר לבש את בגדיו ונכנס לקבל את הברכות. עכשיו, שוב אנו מתחפשים בבגדיו, ומראים שלא היה זה חטא, אלא ראויים אנו לרשת את נחלתו של עשיו, ואפילו אם היה יעקב לבוש בבגדי עשיו, אמר יצחק אבינו ש"גם ברוך יהיה". הוא מביא שבתולדות העמים והלשונות, ישראל ועמלק הם שני קצוות רחוקים זה מזה, ולפיכך הם מתנמים זה לזה, זה - ברשתו, וזה - בצדקתו. מידתו של עשו (ושל עמלק בן בנו) שהוא מתחפש בבגדים לא לו, לובש בגדי חמודות, מראה את עצמו צדיק ומדבר חלקלקות - ואינו אלא רשע גמור ומרמות ותוך תחת לשונו. וכן נאמר בעשו הרשע ("כי ציד בפיו", שפיו ולבו לא היו שוין. אותה מידה, בהיפוכה הגמור, אנחנו מוצאים בצדיקי ישראל, שאין פיהם וליבם שווה; שכן דוד המלך נראה כאילו חוטא – ובאמת היה חסיד גדול. זו היתה גם מידתו של יעקב אבינו, שהיתה צדקותו מכוסה מעין כל חי, ואפילו יצחק אביו לא הכירו, עד שגילתה רבקה מטמוניותיו של יעקב, והסבה את הברכות לבעליהן, ליעקב, שהוא ראוי להן.

ועוד טעם נוסף מובא ב'ספר התודעה', לפי שהנס היה מלוכס בדרך הטבע, על כן מכסים את הפנים שלא יראו בגלוי. המאורעות הרבים המסופרים במגילה, שנמשכו כשנים עשרה שנה, היו טבעיים לכאורה, אך רק בסיומם התברר שהיתה בהם יד מכוונת, ידו הנטויה של אבא שבשמים, שהביאה לעמנו את הנס הגדול. ועוד פנינה מ'ספר התודעה': מצינו ב'דברי הימים' שבני עמלק שינו את מלבושיהם ובאו להילחם בישראל במדבר, וכן עשו העמלקים בימי יהושפט.

הפוסקים מסבירים שמתחפשים בפורים בגלל העניים המתביישים לבקש צדקה בגלוי, וכאשר יתחפשו ולא יכירום, יוכלו לבקש ולקבל צדקה. ולסיום, הטעם הפשוט ביותר, המובא בספרים לא מעטים, הטעם ששבה את ליבי. מדוע מתחפשים? מפני שהתחפושות מוסיפות דיצה וחדוה, והרבה שמחת פורים מתוקה...

מנהלי התתי"ם: מדוע הילדים רוצים להתחפש ל'הצלה'?

אישי החינוך החשובים עד מאד, הרה"ג ר' דוד יעקובזון שליט"א מנהל ת"ת 'קהילות יעקב' והרה"ג רבי יוסף רוקח שליט"א מנהל ת"ת 'אור האמת' בעירנו, פינו למעננו מספר דקות מזמנם האיכותי והשיבו לנו, על קצה המזלג, על מספר שאלות חינוכיות על התחפושות של הילדים, צעירי הצאן היקרים שלנו.

האם התחפושות אמורה להעיד על תכונות התלמיד ושאיפותיו, וכיצד יש לכלל ההורים להתייחס לדרישות של ילדיהם לתחפושות לא שגרתיות?

הרב דוד יעקובזון: קשה לי להיכנס לנעלי הפסיכולוגים... אך הדבר קשור לגילאים. בפרט בגילאים הקטנים, מגיל כיתת מכינה והלאה, זהו גיל שהילד מתחיל לגלות בו את עצמו, את עצמאותו, ובעיקר זה גיל של חיקוי. כפי שהוא מנווט בכל שעות היום ע"י מבוגרים ומקבל הוראות מהם, כך הוא גם מבטא את רצונותיו ברצון לשלוט אף הוא. אך אין לו מחשבת עומק בענין. גם אצל היותר מבוגרים, אפילו אצל הבחורים, לא ניתן להוכיח לחלוטין דרך התחפושות על האדם. ישנו אחד, שבאמת עושה ליצנות מהתחפושות שלו ולא מעניק לה חשיבות פנימית, ואילו האחר מנסה לשדר, דרך התחפושות, ש"תראו עם מה אני מתמודד". הצד השווה שבכולם שלרוב אין למחופש קשר ועומק חשיבה למה שאנחנו מבוגרים מחנכים. ההורים דואגים מתוך רגש אחריות של מי יודע מה עומד מאחורי התחפושות, אך בדרך כלל לא צריך להיבהל מתחפושות...

הרב יוסף רוקח: אולי זה יכול לתת מימד על מודל ההערצה של ילד ולא דווקא שלו עצמו אלא על הדמות שהוא רוצה להיות כמותה. אב, אם, מחנך או אדם אחר שנחשב אצלו למודל של חיקוי והערצה. ולכן כדאי לעבוד כל השנה על טיפוח המודל הרצוי להערצה ע"מ שישתקף דרך התחפושות של הילד.

מדוע המוני ילדים רוצים להתחפש דוקא לשוטר?

הרב יוסף רוקח: דמות השוטר נתפסת בעיני ילדינו היקרים כסמכות המשליטה סדר. מעניין לגלות כי רבים מהילדים הרוצים להתחפש לדמויות סמכותיות מעין אלה. הדבר נובע מהצורך להשליט סדר בסביבתם הקרובה. עקבו ותווכחו...

הרב דוד יעקובזון: צריך גם לומר ביושר שיש לנו את המגבלה של ה'פסט נישט', לא מתאים, שאצל הילד הוא פחות תופס, ואילו המבוגרים מרגישים מגבלה מהבחינה הזו. כאן צריך לנווט בחכמה את הילד שרוצה להיות שוטר, ולהסביר לו על משטרה חילונית מול משפט התורה. על ההבדל המהותי בין השוטרים שפועלים לפי חוקי המדינה לבין 'שופטים' ושוטרים תתן לך בכל שערך. לפעמים דוקא דרך תחפושת השוטר, נוכל להחדיר לילדינו, אפילו לא בצורת הטפה ישירה אלא בעקיפין, על אמת וצדק, משפט נכון וצודק למול המשפט והשיטור החילוני המעוות.

האם יש לת"ת שלכם תחפושות מועדפות מבחינה חינוכית?

הרב יוסף רוקח: בהחלט. אנו מכוונים את הילדים להתחפש לדמויות חיוביות וזה בהמשך לקו המנחה את התלמידים כל השנה להערכת דמויות רבניות, גדולי תורה ועמליה בטהרה, צדיקים ואנשי מעשה, שיראתם קודמת לחכמתם.

האם ישנם תחפושות שעל ההורים למנוע מילדיהם להתחפש להם?

הרב דוד יעקובזון: בודאי שתחפושות של דמויות שליליות ומושגים חיצוניים יש למנוע לחלוטין. ישנם תחפושות מפחידות כגון חיות הטרף למיניהם, כמו גורילה וכדומה, שבודאי שיש להימנע מתחפושות שכאלו משני טעמים: א. ישנם ילדים קטנים שמפחדים ומבועתים מדמויות אלו, ושמחת הפורים הופכת לסיוט אצלם. ב. בזמנים אלו ישנה הזדמנות לחנך כי השמחה היא איש לרעהו שישפיע משמחתו על השני, ולא בשמחה על חשבון רעהו, ובודאי שלא להינות מפחדו ובהלתו של חברו. תחפושות מפחידות אינן מגבירות שמחה.

האם יש ענין שילדים גדולים יתחפשו? ילדים גדולים יותר, מכיתות ז' ו'ח', מתחפשים אצלכם?

הרב דוד יעקובזון: קשה להשיב על כך תשובה מוחלטת. ישנם הרי גם בחורים בישיבות, ואפילו מבוגרים, שמתחפשים. [ובאור פורים הייתי אומר שאולי הם מתחפשים בגלל חסכים מילדות, כשמחנכיהם הגבילו אותם בגיל התחפושות...]. לכן בדרך כלל ילדים מרגישים בעצמם מתי לא מתאים להם להתחפש. ילדי כתי ח' מביאים בתחפושות שלהם איזה משהו עליו ומיוחד, וסוחפים איתם באורירת הפורים את הקטנים מהם.

האם נתקלתם בילד שהתחפושת סייעה או הפריעה לבנין אישיותו?

הרב דוד יעקובזון: קשה לומר שתחפושת לבדה משנה את הילד לטוב או למוטב. בדרך כלל זהו סיפטום חיצוני לתהליך פנימי שהילד עובר.

הרב יוסף רוקח: לטובה בהכרח ישנם מקרים הזכורים שהסביבה הגיבה כגון: מתאים לך.. והדבר יצר מוטיבציה להמשך הזדהות עם הדמות גם לאחר פורים, בבחינת אחר הפעולות נמשכים הלבבות. אך במקרה ההפוך לא זכור לנו שהדבר אכן השפיע לרעה. אדרבה, התחפושת מהווה בסיס להמשך עבודה לרוחניות, לכוון את נטיעת השאיפות החיוביות בילד.

מהי ההתייחסות לתחפושת ה"הצלחה" ומד"א, הנפוצה ביותר בקרב ילדינו, האם זה אומר שהילדים רוצים להיות אנשי "הצלחה"?

הרב דוד יעקובזון: בדרך כלל התפיסה הילדותית לארוע, בו נוכח איש 'הצלחה', היא לא ההכרה שאיש ההצלחה כאן הוא מציל נפשות, ושיש כאן "לא תעמוד על דם רעך", ושהחולה ששוכב כאן נמצא במצב מסוכן. הילד חי רק את האוירה של האזעקה והצפירות, האופנועים, וכל "המצב" שמסביב... ובפורים תחפושת שכזאת יוצרת "שמח". ואולי כאן המקום להודות למוסרי הנפש אנשי 'הצלחה', שמפקירים את ביתם, שבתותיהם וחגיהם להצלת חיים.

הרב יוסף רוקח: ילד הוא טוב מטבעו ומטבעו להיטיב, וערך הצלת החיים מסמל את הטוב בהתגלמותו.

האם כדאי לקנות תחפושות או שיש בכך טעם לפגם להוציא ממון רב על העניין?

הרב יוסף רוקח: כמובן שלא כדאי, מכיון שבמקרים כאלו אנו משרישים בילד את העובדה של העדפת הטפל על העיקר.

הרב דוד יעקובזון: תחפושת מושקעת ומוצלחת יכולה לכוון למה שאנו רוצים שהילד יתחפש. הילדים רואים את ההשקעה של ההורים ומקבלים חשק להתחפש ולשמוח. אך כמובן שהשאלה הכלכלית נכנסת כאן. וכן, לפעמים תחפושת מושקעת מחזיקה מעמד ועוברת בקרב הרבה מילדי המשפחה והשכנים, כך ששילמנו ביוקר, אך הרווחנו תחפושת לשנים לא מעטות. אך לפעמים אין את האפשרות הכלכלית לכך, וכדאי דוקא לרכוש תחפושת זולה.

מה יש לכם, אנשי חינוך נודעים, לומר על חשיבות התחפושת לילד?

הרב יוסף רוקח: יום הפורים בכלל ובפרט התחפושת הינה חוויה עצמתית כוללם ובפרט לילדים זאת אחת החוויות החזותיות ומשאירות בהם רושם רב בבחינת "יפה תמונה מאלף מילים". בנוסף לכך לנו, ההורים/מחנכים, ניתנת ההזדמנות להביט לתוך עולמו הפנימי של הילד ולהתחקות אחר שאיפותיו הכמוסות ומשם לדעת לנווט אותן לכיוון הרצוי.

האם מותר לליטאי להתפלל עם שטריימל בפורים?

רב ביהכ"ס 'דברי שיר' בבני ברק, רבי יהודה אריה דינר, שאל את מרן הגר"ש ואזנר שליט"א שאלה מעניינת, ואנו נעתיק את השאלה והתשובה, מתוך שו"ת שבט הלוי (ח"י סי' יח), כך: "אשר שאל בענין אשר הרבה נוהגים בתחפושת בפורים החלפת בגדים, כגון ליטאי עם שטריימל או להיפך, האם מותר להתפלל כך תפלת מנחה או מעריב, על פי המבואר בשולחן ערוך (סי' צ"א) שצריך לעמוד בתפילה כדרך שעומד לפני אנשים חשובים. הנה לדעתי אין חיצונית המלבוש קובע, אלא אופן עמידתו לפני השי"ת בתפלה, שצריך שיחשוב כאלו שכינה כנגדו, ועומד לפני מלך העולם ועוד ועוד, וכיון שמתפלל על פי ההלכה והוא מכוסה כהלכה, ואינו עושה שום שחוק, אין נפקא מינה באיזה בגד הוא עומד". [פסקו זה של הגר"ש ואזנר שליט"א נוגד לכאורה פסק הלכה שכתב לי לאחרונה מורי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א לפיו ישנו בזיון לחייל חרדי לעמוד בתפילה עם מדי צה"ל- שב"ג].

תחפושת בנות- לבנים

יש לנו תחפושת מתוקה של מוכרת פרחים. האם אפשר לחפש בה את מוישי שלנו בן השמונה? ורגע, האם מותר בכלל לבנות כזה א', שחגגו השבוע את מסיבת הסידור ב'בית יעקב', להציג עם בגדי ילדים, כיפה, ציצית וטלית?

הרמ"א (סו"ס תרצ"ו) כתב: "מה שנהגו ללבוש פרצופים בפורים, וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר, אין איסור בדבר, מאחר שאין מכוונים אלא לשמחה בעלמא, וכן בלבישת כלאים מדרבנן, ויש אומרים שאסור, אבל המנהג כהסברא הראשונה". ואולם המשנה ברורה הביא את דברי הט"ז והב"ח שכתבו שעלינו לבטל את המנהג שאנשים לובשים בגדי נשים ונשים לובשות בגדי אנשים, אך הוסיף הוא בשם הפרי-מגדים שכשניכר שכל הבגדים הם של איש, והוא התחפש רק בלבוש אחד של אשה אפשר שאין למחות בידם, אך הפוסקים כתבו להזהר בדבר. ה"ברכי יוסף" ציטט את תשובות הרמב"ם וה"כנסת הגדולה" שהחמירו מאד בענין והיעב"ץ כתב על מנהג זה ש"כל הדומה לזה אינו שמחה אלא סכלות רבה והוללות רעה יגון ואנחה ושומר נפשו ירחק מזה, וכבר התרעמו כל הגדולים על זה" גם הגר"ע יוסף שליט"א מביא בשו"ת יחוה דעת רבים מגדולי הדורות שמחו על כך שהגברים לובשים בגדי נשים ונשים בגדי גברים וכתב להימנע מהמנהג.

ורגע, האם לילדים מותר להתחפש לילדות וילדות לילדים? רבים וטובים מחפשים את זאטוטיהם בתחפושות אלו, ואולם בספר "שלמי תודה" וגם ברשימותיו של מו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א (בספר "פורים וחודש אדר") מביאים שהחזון איש זצ"ל אמר שאין להלביש בגדי נשים לילדים (ולהיפך, בגדי אנשים לילדות), ואפילו בגיל קטן.

ומה עם תלבושות בנים בהצגות בתי הספר לבנות? -הגאון המפורסם רבי אשר יעקב וועסטהיים שליט"א נשאל האם מותר לבנות להתחפש לבנים בהצגות פורים, הנערכות לפני פורים בבתי הספר, או ב'מסיבת סידור' וכדומה, בהם התופעה נפוצה ביותר. הגר"א שליט"א (בתשובה מכתב ידו, שתתפרסם בס"ד בשו"ת שלו, שבעריכת הפעוטה), כתב ש"חקרתי את התופעה זה עידן ועידנים, ושמעתי שבהרבה מקומות בעולם היהודי עושים כן בלי מוחה. ולכאורה נראה שהדבר

דומה למה שהתיר כן הרמ"א בשם שו"ת מהר"י מינץ בפורים, שכיון שאין הכוונה לשם לבישה, כי אם לשם שמחה, מותר. ומהר"י מינץ ז"ל התיר בזה מעוד טעמים, שמדברי הראשונים משמע שהאיסור הוא רק למתלבש כנשים וכוונת המתחפש לשבת בין הנשים, ושכל האיסור הוא רק באחד שהתכוין להתייפות ולא בדרך של שמחת פורים. ובכמה קדמונים מוכח שכך היה מנהג פשוט, ורק שהכנסת הגדולה והב"ח מוחים בזה, וכן נראה מדברי הערוה"ש שכתב: "ומה שנהגו בימים קדמונים בלבישת פרצופים משעטנו ושל איש לאשה, עכשיו לא נהגו כן". הרי שפשוט לו שכך נהגו בימים קדמונים. ומש"כ במשנה ברורה שגם השל"ה מוחה, כד עיינת בפנים (מסכת מגילה פרק נר מצוה ט"ז) תראה שהוא לא מיחה אלא רק על לובשי שעטנו ועל החוטפים זה מזה, וכן בספר יוסף אומץ, שהיה דיין בק"ק פפד"מ בימי השל"ה, הביא ג"כ מנהג זה בלי פקפוק, וכן נראה מדברי הרמ"א עצמו, שבד"מ סיים אבל טוב להחמיר ולעבוד את ה' בשמחה ולהיות גילו ברעדה, עכ"ל, מ"מ בשו"ע לא כ"כ, וגם בעטרת זקנים שכן הביא דברי ד"מ אלו, ציין אותם על לבישת כלאים, שזה כי אחר הך דשינוי מלבושים, הרי דלא ס"ל למחות על זאת. וגם הטי"ז שהביא את דעת חמיו הב"ח להחמיר, כתב: והשומע לאסור תבא עליו ברכה, כי יש הרבה מכשולות ח"ו מזה כשהולכים ביחד בלי היכר איש או אשה, עכ"ל". הרי שמצא לנחוץ להוסיף טעם של מכשול, והווי רק ענין של יתבוא עליו ברכה, ולא הסתפק במה שיש בזה איסור דאורייתא לדעת האוסרים, ומוכח שגם הוא סובר שמעיקר הדין אין כאן איסור, מכיון שאין מתכוונים ללבישה כי אם לשמחה". הגרא"י וועסטהיים שליט"א מאריך בענין וכותב שבהצגת בית ספר יש להקל הרבה יותר, כי רק בנות נוכחות בהצגה, ואי אפשר לבא לידי מכשול, וכל הבנות הבאות לראות את ההצגה יודעות שאין כאן אלא רק בנות המציגות בלבוש בנים. ובפרט שלדעת הש"ך אין איסור דאורייתא אלא במקום שמשנים את כל הבגדים, ומסתבר שבהצגה עדיין לובשות לפחות בגד אחד של נשים, ואם כן אף כשנחמיר לענין פורים, מ"מ לענין הצגת בנות, יש מקום לומר שהדבר מותר. מעניין.

מדוע המבוגרים לא מתחפשים?

הנה מנהג התחפושות יסודו בהררי קודש, וכפי שראינו יש בכך טעמים רבים ונחמדים המובאים בספרי ההלכה והמנהג, ואם כן עלינו להבין מדוע רק הילדים והנערים מתחפשים בפורים, ולא רוב האנשים המבוגרים. וחשבתי שאולי רצון האנשים לקיים הלכה ומנהג אחר המובא ברמ"א ובפוסקים (בסי' תרצ"ה), שנכון ללבוש בגדי שבת בליל וביום הפורים, ואם כן מעדיפים האנשים לקיים מנהג זה, של לבישת בגדי שבת בפורים, מאשר לקיים את מנהג התחפושות כשבגדי התחפושות אינם בגדי שבת. כמובן. ואולם הרמ"א (בסו"ס תרצ"ו) כותב ש"נהגו ללבוש פרצופים בפורים", ומסכות של פרצופים אפשר בעצם לחבוש יחד עם בגדי השבת...

לא לגורילה מפחידה

הגר"נ קרליץ שליט"א מזהיר את ההורים שלא יאפשרו לילדיהם להתחפש בתחפושות מפחידות ומזרות אימה. הפחדה ורתיעה כתוצאה מתחפושות, יכולה לגרום נזקים חמורים בנפשותיהם של הילדים הרכים, שאחיהם וחבריהם של אחיהם דואגים להפחיד אותם, ואין הרווח שווה בנזק המלך, כמובן. מסיבה זו קראו גדולי ישראל זצ"ל ושל"ט"א במכתב שמתפרסם לפני ימי הפורים בכל שנה, להיזהר מיריות רובים ותותחים ואקדחים מבעיתים, כדי שלא לגרום צער, ביום הכל כך שמח הזה, לילדים הקטנים. ושיהיה לכולנו פורים שמח, על טהרת יהדותינו.

מסגרת

הגרש"ז אורבך צעק בחדר האוכל

"מסכת שיכורים" והכנות להצגת פורים, שימוש בפסוקים לצחוק פורימי ו"שיעור כללי" בחרוזים, הצגה של מכירת יוסף ודברי ליצנות וצחוק על אנשים * משנכנס אדר מרבין בשמחה יהודית, השאלה היא: כיצד נשמח? * על שמחה יהודית במאמרו של הרב ש"ב גנוט * ושנהיה בשמחה!

הילד הגיע מהחידוד ובידו חוברת פלפולי-סרק בסגנון של גמרא, העוסק במכוניות. ה"מסכת" נקראת בשם "אלו רוכבים". כיצד עלינו, ההורים, להתייחס לכך?

בדורות הקדומים היה מנהג נפוץ, בו תלמידי חכמים (וגם אוהזי עט סופרים שלא היו תלמידי חכמים גדולים) כתבו "מסכתות" שלימות עם דברי ליצנות וצחוק בסגנון הגמרא, פירושי רש"י ותוספות, לכבוד פורים. כותבי החיבורים הללו מילאו קונטרסים שלמים של הבלים, שאין בהם קשר בין משפט למשפט, אך מבין השורות ניכר שהכותבים ידעו פרק נכבד בלימוד הגמרא, צורתה וסגנונה. מסכתות אלו נקראו בשם "מסכת פורים" או "מסכת שיכורים". ה"באר היטב" (בסימן

תרג"ה) זועק מרה בשם שו"ת דבר שמואל על אותם הלומדים ב"מסכת שכורים", שהוא איסור חמור של ביזוי התורה ויש בכך חילול ה' ותורתו. מרן הגרש"ז אוירבך זצ"ל הזהיר ביותר שלא להשתמש בצחוק ושחוק בפסוקים ודברי תורה. הגרש"ז סיפר שבספר "עליות אליהו" מסופר מפי השמועה שהיה אבל על הוריו שרצה לעלות ולשמש כשליח ציבור בתפילת מנחה בפורים והגר"א מוילנא זי"ע מנע ממנו לעשות זאת, בהפטירו "אבל וחפוי ראש". ר' שלמה זלמן אמר שלמרות שהיו רבים מגדולי ישראל שנהגו להשתמש במליצות של פסוקים, אך פשוט וברור לו שסיפור זה לא היה ולא נברא, כיון שהגר"א לא נהג כך מעולם וזהו לא היה סגנונו האישי. הגרש"ז סיפר שסיפר לו הגאון רבי אליהו ראם זצ"ל שבאחד הימים ישב בשיעורו של מרן הגאון רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל, ובחוץ רבו קבוצת נשים זו עם זו, והיתה מהומה גדולה. המהרי"ל דיסקין שלח את אחד התלמידים לברר בחוץ על מה הרעש הגדול וכששב השליח, השיב: "כן בנות צלפחד דוברות"... המהרי"ל דיסקין גער בו על שהשתמש בפסוק מהתורה וביקש מהתלמיד לקבל על עצמו "נזיפה".

בספר "הליכות שלמה" (מועדים ח"ב עמוד שמ"ח) מסופר שבאחד מערבי פורים הגיע מרן הגרש"ז אוירבך זצ"ל לשיבת קול תורה והבחין במודעה שנתלתה בלוח מודעות לקראת פורים, ובה שטחו התלמידים "גמרא" היתולית ומצחיקה. הגרש"ז, שמעולם לא גער בחזקה בתלמידיו והיה אדם רך כקנה ונינוח, תלש את הדף בסערת רוח, נכנס בסערה לחדר האוכל וגער בבחורים על ה"ליצנות" הזאת, במעמד כל היושבים בחדר האוכל.

בתקופת לימודי ב"קול תורה" ערך הבחור שמשון רפאל אורצל (כיום אחד ממורי הצדק הנודעים בירושלים ומחבר חיבורים הלכתיים חשובים) את שיעוריו של ראש הישיבה הגרמ"י שליזנגר שליט"א. ה"שיעורים כלליים" היו (עד עצם היום הזה) נכתבים, נערכים ומודפסים, ומונחים בפתח היכל הישיבה לצורך הבחורים, שהיו רוכשים אותם במחיר דפי הצילום. (30 אגורות...). בשבוע שחל בו פורים, נשא הגרמ"י שליזנגר שליט"א שיעור בנושא עדי השטר, והעורך ערך את השיעור כולו בחרוזים מדויקים ומופלאים. ערב פורים נמכרו דפי ה"שיעור כללי" בחוברת, בה הובאו כל דברי הגמרא, הראשונים והאחרונים ויסודו הלמדני של ראש הישיבה - בחרוזים מוצלחים ומתוחברים היטב, כאשר שורת הסיימת הייתה "נכתב ונערך לרגל יום הפורים הנורא/ עיי' הבחור שר"א"... והיתה זאת הוכחה משובחת לכך שאפשר לשלב למדנות ויצירתיות, כשרון הבנה לימודי עמוק, עם כשרון כתיבה איכותי בחרוזים, וכולם נהנו.

ההשתתפות בהצגה בפורים – אסורה?

בדורות קדומים היו קהילות רבות שהציגו בפני הקהל בפורים הצגה, שהציגה את מכירתו של יוסף על ידי אחיו השבטים. אינני יודע מדוע בחרו כולם להציג דוקא הצגה זו בכל פורים, אך זאת היתה המציאות. להצגה קראו "יוסף שפיל" והמהרי"ץ דושינסקיא זצ"ל כותב שאבותינו סיפרו לנו שדעתם לא היתה נוחה ממה שעשו הצגות ממכירת יוסף וקבלה בידם שכל מי שהיה לו חלק בהצגה זו, לא נוקה ממידת הדין. ואמנם בספר הנודע "נטעי גבריאל" מספר שהגאון רבי אברהם הורוויץ זצ"ל חבר בד"ץ העדה החרדית ומחבר שו"ת "קנן תורה בהלכה", סיפר לו שזקינו בעל ה"פתחא זוטא" סיפר שראה במו עיניו את הרה"ק משינווא זצ"ל, שישב וצפה בהצגת "יוסף שפיל".

בחצרות חסידים נהוג להציג הצגה פורימית מבדחת בשעת ה"טיש" של פורים, אך הגר"מ קליין זצ"ל מתריע על כך בספרו שו"ת משנה הלכות וכותב שיש בהכנת ההצגה והחזרות הרבות אליה, ריח של ביטול תורה. ואולם בודאי אם המנהג נהוג אצל צדיקים ותלמידי חכמים, בודאי סוברים הם שההצגה חשובה לבני קהילתם, כאשר לפעמים דוקא על ידי חוש הומור וצחוק, ניתן להשפיע על הנאספים ולעורר אותם על תופעות שונות, שבדרך של תוכחה וביקורות ישירה קשה להתמודד עימם.

וכמובן כמובן שאיסור הלבנת פנים, לשון הרע ומחלוקת, לא הותר ביום הפורים, ואין שום היתר ללגלג על יהודים ולהעליב אותם בפורים, ובודאי שלא להלבין את פניהם. פוסקי הלכה רבים התריעו על התופעה הפסולה הזאת, לפיה מבזים יהודים, וכל שכן תלמידי חכמים, בפורים. המלבין פני חבריו ברבים והמבזה תלמידי חכמים אין לו חלק לעולם הבא וגם אין רפואה למכתו (שבת קט, ב). וכן, גם במהלך חודש אדר וגם בפורים צריכים להתנהג כיהודים כשרים וטובים!

"מרבית בשמחה" – אבל איך בדיוק?

הגמרא אומרת לנו ש'משנכנס אדר מרבית בשמחה'. לא יתכן שרק משנכנס חודש אב כולם ממעטים בשמחה ומשנכנס חודש אלול כולם נכנסים לפחד ולרעדה, ואילו את ההלכה שצריך לשמוח בחודש אדר, מקיימים פחות... (אם כי, למען האמת, השולחן ערוך מביא רק את הדין של 'משנכנס אב ממעטין בשמחה' ולא את הדין של 'משנכנס אדר מרבית בשמחה'. ונאמרו על כך מספר הסברים בספרי האחרונים).

רק שאלת השאלות היא איך, איך מגיעים לשמחה? כיצד נוכל לעבוד את ה' ביתר שמחה וחשק וכיצד נאפשר לסובבים אותנו ליהנות מאדם שמח ומאושר? איך שמחים באמת בחודש אדר?

עלינו לדעת שהחיים רצופים כאבים ומכאובים, בעיות ואירועים עצובים. אך מאידך, החיים מלאי קסם ושמחה, אור ואושר, נחת וצחוק. נוכל להסתכל על החלק השחור ולהתמקד בו, אך ביכולתנו להביט בעיקר על החלק הורוד והיפה. השאלה היא אחת ויחידה, במה אנו מתמקדים, האם במחשבות נוגות על הכאב והחסרון שבחיינו או על החלקים הטובים, המוארים והיפים, שקיבלנו מהקב"ה. זהו הקובע, לא מה שיש לנו, אלא כיצד אנו מביטים על מה שיש לנו. חז"ל אמרו כי "איזהו עשיר- השמח בחלקו". כשאדם מתמקד בדברים הטובים שבמנת חלקו, הוא שמח וגם עשיר. זוהי, בעצם, כל תורת השמחה על רגל אחת. המחנך הבעלזאי הנודע הרב אהרון פרידמן מתייחס לשאלה, כיצד מחנכים את הילדים לשמחה. הוא משיב בראשונה שעלינו להפנים להם להביט על כל דבר במשקפיים ורודים ולהסתכל בעיקר על חצי הכוס המלאה. וכן, לדבריו, כאשר ילד רואה שהוריו מתנהגים בדרך זו ומביטים תמיד על חצי הכוס המלאה ואינם מלאי טרוניות כרימון על כל דבר ועניין, ממילא הוא יחקה אותם בעצמו. אך כשההורים מדברים גבוהה- גבוהה עם הילדים על מידת השמחה, בעוד שהם עצמם "מקטרים" ללא הרף, השכם והערב, התוצאות תהיינה בהתאם, הילדים יחקו את ההורים ולא ילכו אחר הדיבורים חסרי הכיסוי שלהם.

---"משנכנס אדר מרבין בשמחה". לא תמיד קל לשמוח. אך אם נסגור עינים לרגע ונעביר בסך מחשבותינו כמה דברים טובים ונפלאים יש לנו, נוכל לשמוח, וגם להכפיל את השמחה שלנו, לכבוד חודש אדר.